

JACQUES DERRIDA

*Che cos'è la poesia?**

Τί είναι ή ποίηση;

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΜΠΙΤΣΩΡΗΣ

Γιά νά άπαντήσεις σέ μιά τέτοια έρώτηση —μέ δυό λόγια, δέν είναι έτσι;— σου ζητοῦν νά γνωρίζεις πῶς νά παραιτηθεῖς από τή γνώση. Καί νά τό γνωρίζεις καλά, χωρίς νά τό λησμονεῖς ποτέ: άδρανοποίησε τήν κουλτούρα, αλλά αυτό πού θυσιάσεις καθ' όδόν, διαβαίνοντας τό δρόμο, μήν τό λησμονήσεις ποτέ μέσ στην πολυμαθῆ άγνοιά σου.

Ποιός τολμᾷ νά μοῦ ζητήσει αυτό τό πράγμα; Ἐκείνη καί ἄν κάτι τέτοιο δέν φαίνεται καθόλου, έφόσον νόμος του είναι νά έξαφανίζεται, ή άπάντηση

---

* Τό κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε καταρχάς στό ιταλικό περιοδικό *Poesia*, I, τεῦχ. 11, Νοέμβριος 1988, καί έν συνέχεια στό γαλλικό περιοδικό *Poesie*, τεῦχ. 50, φθινόπωρο 1989, όπου προτάχθηκε ή ακόλουθη σημείωση:

«Ἡ ιταλική έπιθεώρηση *Poesia*, όπου δημοσιεύτηκε τοῦτο τό κείμενο τόν Νοέμβριο τοῦ 1988 (σέ μετάφραση τοῦ Maurizio Ferraris), άνοίγει κάθε τεῦχος της μέ τήν άπόπειρα ή τό όμοίωμα μιᾶς άπάντησης —σέ λίγες γραμμές— στό έρώτημα *che cos'è la poesia?* [τί είναι ή ποίηση;]. Αυτό τίθεται σέ κάποιον πού είναι ζωντανός, ένῶ ή άπάντηση στην έρώτηση *che cos'era la poesia?* [τί ήταν ή ποίηση;] άνήκει σέ κάποιον νεκρό, στή συγκεκριμένη περίπτωση στόν *Odradek*, κείμενο τοῦ Kafka. Τή στιγμή πού γράφει, ό έν ζωῆ δέν γνωρίζει τήν άπάντηση τοῦ τεθνεώτος: αυτή δημοσιεύεται στό τέλος τοῦ περιοδικοῦ καί είναι έπιλογή τῶν έκδοτῶν.

Προορισμένη νά δημοσιευτεῖ στό ιταλικά, ή “άπάντηση” αυτή έκτίθεται παρεμπιπτόντως, ένίοτε κατά λέξη, στό γράμματα ή στίς συλλαβές, στή λέξη καί στό άντικείμενο *ISTRICE* [“σκανζόχοιρος” στό ιταλικά], (προφέρεται: ἴστριτσε), κάτι πού άποδίδεται, σέ γαλλική άντιστοιχία, μέ τή λέξη *hérisson*.»

(Σημείωση τοῦ Derrida, ή όποία συνοδεύει τήν ένταξη τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κειμένου στόν τόμο πού συγκεντρώνει τίς συνεντεύξεις τοῦ Γάλλου φιλόσοφου: *Points de suspension. Entretiens*, Galilée, 1992, σσ. 303-308).

βλέπει τόν *ἐαυτό της* *ὕπαγορευμένο*.¹ Εἶμαι² *μία* ὑπαγόρευση, φθέγγεται ἡ ποίηση, ἀποστήθισέ με,³ ἀντίγραφέ με,⁴ γίνου γρηγορῶν⁵ καί νά μέ φρουρεῖς,⁶ κοίτα με, ὑπαγορευμένη, μπροστά στά μάτια σου: ἤχος ταινίας; wake,⁷ φωτεινή αὐλακα, φωτογραφία τῆς γιορτῆς πού πενθεῖ.

Ἡ ἀπάντηση βλέπει πώς τῆς ὑπαγορεύουν νά εἶναι ποιητική.⁸ Γι' αὐτό νιώθει πώς εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἀπευθυνθεῖ σέ κάποιον, ἰδίως σ' ἐσένα ἀλλά σάν τό ὄν πού ἔχει χαθεῖ μέσ στήν ἀνωνυμία, μεταξύ πόλης καί φύσης, ἓνα συμμετοχικό μυστικό, δημόσιο καί ἐμπιστευτικό συνάμα, ἀπολύτως καί τό ἓνα καί τό ἄλλο, ἀπαλλαγμένο ἀπό τό ἐκτός καί ἀπό τό ἐντός, οὔτε τό ἓνα οὔτε τό ἄλλο, ἓνα ζῶο ριγμένο στό δρόμο, ἀπόλυτο, μοναχικό, κουβαριασμένο σάν σφαῖρα ἐν *ἐαυτῷ*.⁹ Γι' αὐτό, ἀκριβῶς, μπορεῖ νά τόν πατήσουν τόν σκαυτζόχοιρο, τόν *istrice*.¹⁰

Καί ἂν ἀπαντήσεις διαφορετικά ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τό χῶρο καί τό χρόνο πού σοῦ ἔχουν *δοθεῖ* μαζί μέ αὐτή τήν *αἴτηση* (ἤδη μιλάς ἰταλικά),¹¹ μέσω τῆς ἴδιας τῆς αἴτησης, σύμφωνα μέ αὐτή τήν οἰκονομία ἀλλά καί μέ κάποια ἐπικείμενη διάβαση *ἐξω* ἀπό τόν *οἶκο* σου,¹² παρακινδυνευμένη πρὸς τή γλῶσσα τοῦ ἄλλου ἐν ὄψει μιᾶς ἀδύνατης ἢ μή ἀποδεκτῆς μετάφρασης, ἀναγκαῖα ἀλλά ποθητή σάν θάνατος — ὅλα τούτα λοιπόν, αὐτά ἀκριβῶς μέ τά ὁποῖα μόλις τώρα παραληροῦσες, τί σχέση μπορεῖ νά ἔχουν μέ τήν ποίηση; Ἡ καλύτερα μέ τό *ποιητικό*, διότι σκοπεύεις νά μιλήσεις¹³ γιά μιάν *ἐμπειρία*, ἄλλη λέξη γιά τό ταξίδι,¹⁴ στήν προκειμένη περίπτωση τήν *τυχερή*¹⁵ περιπλάνηση μιᾶς διαδρομῆς, τή στροφή πού γυρίζει ἀλλά ποτέ δέν ἐπανοδηγεῖ στό λόγο [discours], οὔτε εἰς *ἐαυτόν*,¹⁶ τουλάχιστον ποτέ δέν περιορίζεται στήν ποίηση — γραπτή, ὀμιλουμένη, ἀκόμη καί ἂν τραγουδιέται.

Νά λοιπόν, ἀμέσως, μέ *δύο λόγια*, γιά νά μή λησμονοῦμε:

1. *Ἡ οἰκονομία τῆς μνήμης*: τό ποίημα πρέπει νά εἶναι σύντομο, ἔλλειπτικό σύμφωνα μέ τόν προορισμό του,¹⁷ ὅποια καί ἂν εἶναι ἡ ἀντικειμενική ἢ φαινομενική ἔκτασή του. Πολυμαθές ἀσυνείδητο τῆς *Verdichtung*¹⁸ καί τῆς ἀπόσυρσης.¹⁹

2. *Ἡ καρδιά* "Ὀχι ἡ καρδιά καταμεσῆς στίς φράσεις πού κυκλοφοροῦν χωρίς νά ριφοκινδυνεύουν στους ἀνισόπεδους κόμβους,²⁰ καί ὅπου ἀφήνονται νά μεταφραστοῦν σέ ὅλες τίς γλῶσσες. "Ὀχι ἀπλῶς ἡ καρδιά τῶν καρδιογραφικῶν ἀρχείων, τό ἀντικείμενο διαφόρων ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἢ τεχνικῶν, φιλοσοφιῶν καί βιο-ἠθικο-νομικῶν πραγματειῶν. Ἴσως οὔτε ἡ καρδιά τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ τοῦ Pascal,²¹ οὔτε ἀκόμη —κάτι πού ὠστόσο εἶναι λιγότερο βέβαιο— ἐκεῖνη πού προκρίνει ἀντ' αὐτῶν ὁ Heidegger.²² "Ὀχι, πρόκειται γιά *μία* ἱστορία «καρδιάς» πού περιβάλλεται ποιητικά ἀπό τήν

ιδιωματική έκφραση «apprendre par cœur» [«μαθαίνω από στήθους»],²³ έκφραση τῆς γλώσσας μου ἢ κάποιας ἄλλης, τῆς ἀγγλικῆς (to learn by heart), ἢ ἀκόμη μιᾶς ἄλλης, τῆς ἀραβικῆς (hafiza a'n zahri kalb) — μία καί μόνη διαδρομή μέ πολλές ὁδοῦς.

Δύο σέ ἔνα: τό δεύτερο ἀξίωμα συσπειρώνεται μέσα στό πρῶτο. " Ἄς τό ποῦμε:|τό ποιητικό θά μπορούσε νά εἶναι αὐτό πού ἐπιθυμοῦμε νά μάθει, ἀπό τόν ἄλλον ὅμως, χάρις στόν ἄλλο καί καθ' ὑπαγόρευσιν, ἀπό στήθους: im-parate a memoria.²⁴ " Ἄλλωστε αὐτό τό πράγμα δέν εἶναι ἤδη τό ποίημα, μόλις δοθεῖ ἓνα ἐχέγγυο, ἡ ἔλευση ἐνός συμβάντος, τῆ στιγμῆ πού ἡ διάβαση τοῦ δρόμου, ἡ ὁποία ὀνομάζεται μετάφραση, παραμένει τόσο ἀπίθανη ὅσο ἓνα ἀτύχημα καί παρά ταῦτα τήν ὄνειρεύομαστε διακαῶς, τήν ἀπαιτοῦμε ἐκεῖ ὅπου αὐτό πού ἡ ἴδια ὑπόσχεται ἀφήνει πάντοτε ἓνα κατάλοιπο ἐπιθυμίας; Μιά εὐχαριστήρια ἀναγνώριση²⁵ ἀπευθύνεται ἀκριβῶς σ' αὐτό τό πράγμα καί προλαμβάνει ἐδῶ τό γνωρίζειν: ἡ εὐλογία σου πρῖν ἀπό τό εἰδέναι.

Μύθος πού θά μπορούσες νά τόν ἀφηγηθεῖς σάν νά ἦταν ἡ δωρεά τοῦ ποιήματος²⁶ πρόκειται γιά ἐμβληματική ἱστορία:| κάποιος σοῦ γράφει, σέ σένα, γιά σένα, σχετικά μέ σένα. " Ὅχι: ἓνα στίγμα — πού τό ἀπληθύναν σ' ἐσένα, σοῦ τό ἄφησαν, σοῦ τό ἐμπιστεύθηκαν— συνοδεύεται ἀπό μίαν ἐντολή, στήν πραγματικότητα καθίσταται αὐτή ἀκριβῶς ἡ διαταγή²⁷ πού μέ τή σειρά της σέ συγκροτεῖ, προσδιορίζοντας τήν ἀπαρχή σου ἢ δίνοντάς σου τόπο:²⁸| κατὰστρεφέ με| ἡ καλύτερα κάνε τό ὑποστήριγμά μου [support] ἀόρατο πρὸς τά ἔξω, στόν κόσμο (ἤδη αὐτό εἶναι τό χαρακτηριστικό [trait]²⁹ ὅλων τῶν διαχωρισμῶν, ἡ ἱστορία τῶν ὑπερβάσεων), ἐν πάσῃ περιπτώσει πράξε ἔτσι ὥστε ἀπό ἐδῶ καί πέρα νά εἶναι ἀδύνατον νά ἐντοπιστεῖ ἢ νά ἀναγνωριστεῖ ἡ προέλευση τοῦ στίγματος.| Νά τό ὑποσχεθεῖς: τό στίγμα νά παραποιηθεῖ, νά μεταμορφωθεῖ ἢ νά γίνει ἀπροσδιόριστο ὡς πρὸς τό φέροσμό του [son port],³⁰ καί τότε κάτω ἀπό αὐτήν τή λέξη [port] θά ἀντιληφθεῖς τήν ἀιτή τῆς ἀναχώρησης, καθῶς καί τό ἀντικείμενο ἀναφορᾶς πρὸς τό ὁποῖο φέρεται [se porte] μιά μεταφραστική μετα-φορά [translation]. Φάγε, πιές, καταβρόχθισε τό γράμμα³¹ μου, νά τό φέρεις, νά τό μεταφέρεις πάνω σου, σάν τό νόμο μιᾶς γραφῆς πού ἔγινε σῶμα σου: ἡ γραφή καθ' ἑαυτήν.³² | Ὁ δόλος τῆς ἐντολῆς μπορεῖ καταρχάς νά ὑποκινεῖται ἀπό τό ἀπλό ἐνδεχόμενο τοῦ θανάτου, ἀπό τόν κίνδυνο στόν ὁποῖο ἓνα ὄχημα μπορεῖ νά ἐκθέσει κάθε πεπερασμένο ὄν. | Ἀκοῦς τήν καταστροφή νά ἔρχεται. " Ἐκτοτε, ἐντυπωμένη κατ' εὐθεῖαν πάνω στό τράβηγμα,³³ ἀνάβλυσμα τῆς καρδιάς, ἡ ἐπιθυμία τοῦ θνητοῦ³⁴ ξυπνᾷ μέσα σου τήν κίνηση (πού εἶναι ἀντιφατική — μέ παρακολοθεῖς—, διπλός ἐξαναγκασμός, ἀπορητική δέ-

σμευση) νά προστατεύσεις από τή λήθη αὐτό τό πράγμα πού μέ ἓνα καί μόνο ἐνέργημα ἐκτίθεται στό θάνατο καί συνάμα προστατεύεται — μέ μιὰ λέξη τό τέχνασμα,³⁵ τό ἀποτράβηγμα³⁶ τοῦ σκαντζόχοιρου, σάν ἓνα ζῶο πάνω στόν αὐτοκινητόδρομο, κουβαρασμένο σάν σφαίρα. Θά ἤθελες νά τό πάρεις στά χέρια του, νά τό μάθεις καί νά τό καταλάβεις, νά τό κρατήσεις δι' ἑαυτόν, παρ' ἑαυτῶ.

Σοῦ ἀρέσει — νά κρατᾶς τοῦτο τό πράγμα στήν ἰδιαίτερη μορφή του· θά μποροῦσε κανείς νά πεῖ, ἂν μιλοῦσε γιά τήν ποίηση καί ἔχι μόνο γιά τό ποιητικό ἐν γένει, στήν ἀναντικατάστατη γραμματικότητά³⁷ τῆς λέξης. Ὡστόσο τό ποίημά μας δέν ἀποκρυσταλλώνεται στά ὀνόματα, οὔτε κἀν στίς λέξεις. Πρωτίστως εἶναι ριγμένο πάνω στούς δρόμους καί στά χωράφια, ἓνα πράγμα ἐπέκεινα τῶν γλωσσῶν, ἀκόμη καί ἂν τοῦ συμβεῖ νά θυμᾶται τόν ἑαυτό του ἐντός τῶν γλωσσῶν τή στιγμή πού συσπειρώνεται, κουβαρασμένο σάν σφαίρα ἐν ἑαυτῶ,³⁸ ἀπειλούμενο ὅσο ποτέ ἄλλοτε μέσ στό καταφύγιό του:³⁹ τότε πιστεύει πῶς ἀμύνεται, καί χάνεται.

Κατά γράμμα: θά ἤθελες νά συγκρατήσεις ἀπό στήθους μιὰ μορφή ἀπολύτως μοναδική, ἓνα συμβάν τοῦ ὁποίου ἡ ἀπρόσβλητη ἰδιαιτερότητα δέν χωρίζει πλέον τήν ἰδεατότητα, τό ἰδεατό νόημα ὅπως λένε, ἀπό τό σῶμα τοῦ γράμματος. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀπόλυτου μή διαχωρισμοῦ, τό ἀπόλυτο μή ἀπόλυτο:⁴⁰ ἐδῶ ἀναπνέεις τήν ἀπαρχή τοῦ ποιητικοῦ. Ἐξ οὗ καί ἡ ἀτέλετη ἀντίσταση στή μεταβίβαση τοῦ γράμματος,⁴¹ τήν ὁποία ἐντούτοις ἀξιώνει, διά τοῦ ὀνομάτός του, τό ζῶο. Πρόκειται γιά τή χρεία τοῦ σκαντζόχοιρου. Τί θέλει ἡ χρεία [détresse],⁴² καί δὴ τό στρές; Stricto sensu νά θέσει σέ ἐπιφυλακή. Ἐξ οὗ καί ἡ προφητεία: μετάφρασέ με, γίνου γρηγορῶν, προφύλαξέ με⁴³ λίγο ἀκόμη, σῶσε τόν ἑαυτό σου,⁴⁴ ἄς φύγουμε ἀπό τόν αὐτοκινητόδρομο.

Ἔτσι ἐγείρεται μέσα σου τό ὄνειρο νά μάθεις ἀπό στήθους [apprendre par coeur]: νά ἀφήσεις τήν καρδιά σου [le coeur] νά τήν διαπεράσει ἡ ὑπαγόρευση. Διαμιᾶς: καί εἶναι τό ἀδύνατο καί εἶναι ἡ ποιηματική ἐμπειρία. Ἔως τώρα δέν ἤξερες τήν καρδιά, νά λοιπόν πού τήν μαθαίνεις. Ἀπό τούτη τήν ἐμπειρία καί ἀπό αὐτή τήν ἔκφραση. Ὀνομάζω ποίημα αὐτό ἀκριβῶς πού μαθαίνει τήν καρδιά,⁴⁵ αὐτό πού ἐπινοεῖ τήν καρδιά, τελικά αὐτό πού ἡ λέξη τῆς καρδιάς φαίνεται πῶς θέλει νά πεῖ καί πού στή γλώσσα μου δύσκολα τό διακρίνω ἀπό τή λέξη «coeur» [(καρδιά)]| Τό *coeur*, στό ποίημα «apprendre par coeur» (νά τό ἀποστηθίσεις),⁴⁶ δέν κατονομάζει πλέον μόνο τήν καθαρῆ ἐσωτερικότητα, τήν ἀδέσμευτη αὐθορμησία, τήν ἐλευθερία νά πάσχεις ἐνεργητικά ἀναπαράγοντας τό προσφιλές ἔχνος. Ἡ μνήμη τοῦ «ἀπό στήθους» [«par coeur»] ἐμπιστεύεται⁴⁷ σάν προσευχή — εἶναι πιό ἀσφαλές—

κάποιαν ἐξωτερικότητα τοῦ αὐτομάτου, τούς νόμους τῆς μνημοτεχνικῆς, αὐτὴν τῆ λειτουργία [liturgie] πού μιμεῖται τῆ μηχανικῆ ἐπιφανειακά, τὸ αὐτοκίνητον⁴⁸ πού αἰφνιδιάζει τὸ πάθος σου καὶ ἔρχεται καταπάνω σου⁴⁹ σάν ἀπέξω: auswendig, «ἀπὸ στήθους» στὰ γερμανικά.⁵⁰

Ἄρα: καρδιοχτυπᾶς, γένεση τοῦ ρυθμοῦ, πέρα ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις, ἀπὸ τὸ ἐντὸς καὶ τὸ ἐκτός, ἀπὸ τῆ συνειδητῆ ἀναπαράσταση καὶ τὸ ἐγκαταλελειμμένο ἀρχεῖο. Ἐκεῖ κάτω μιά καρδιά, ἀνάμεσα στὰ μονοπάτια καὶ στοὺς αὐτοκίνητοδρομους, ἐκτός τῆς παρουσίας σου, ταπεινὴ, κοντὰ στὸ χῶμα, πολὺ χαμηλόφωνα.⁵¹ Πές το πάλι ψιθυρίζοντας: μὴν ἐπαναλάβεις ποτέ... Μὲ ἔναν καὶ μόνο κωδικό,⁵² τὸ ποίημα (τὸ μανθάνει ἀπὸ στήθους)⁵³ σφραγίζει συνάμα τὸ νόημα καὶ τὸ γράμμα, σάν τὸ ρυθμὸ πού δίνει διαστήματα στὸ χρόνο.

Γιὰ νὰ ἀπαντήσεις μέ δυὸ λέξεις, ἔλλειψη,⁵⁴ ἐπὶ παραδείγματι, ἢ ἐκλογῆ,⁵⁵ καρδιά ἢ σκαντζόχοιρος, θὰ πρέπει νὰ ἔχεις ἀχρηστεύσει τῆ μνήμη, νὰ ἔχεις ἀφοπλίσει τὴν κουλτούρα, νὰ γνωρίζεις ἤδη πῶς λησμονεῖται ἡ γνώση, νὰ ἔχεις κάψει τῆ βιβλιοθήκη τῶν συγγραμμάτων ποιητικῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς μοναδικότητας τοῦ ποιήματος. Πρέπει νὰ ἐξυμνήσεις, ὀφείλεις νὰ μνημονεύσεις ἐορταστικά τὴν ἀμνησία, τὸν πρωτογονισμό, καὶ δὴ τῆ ζώωδη βλακεία⁵⁶ τοῦ «ἀπὸ στήθους»: τὸν σκαντζόχοιρο. Ὁ σκαντζόχοιρος ἐθελοσυφλεῖ. Κουβαριασμένος σάν σφαῖρα, γεμάτος ἀγκάθια, τρατὸς καὶ ἐπικίνδυνος, ὑπολογιστὴς καὶ ἀπροσάρμοστος (ἐπειδὴ γίνεται σφαῖρα — καθὼς διαισθάνεται τὸν κίνδυνο στὸν αὐτοκίνητοδρομο—, ἐκτίθεται στὸ ἀτύχημα). Κανένα ποίημα χωρὶς ἀτύχημα, κανένα ποίημα πού νὰ μὴν ἀνοίγει σάν πληρῆ, ἀλλὰ καὶ κανένα ποίημα πού συνάμα νὰ μὴν πληγώνει. Θὰ ὀνομάσεις ποίημα μιά σιωπηλὴ ἐπωδὴ, τὴν ἄφωνα πληρῆ, πού ἀπὸ σένα ἐπιθυμῶ νὰ τὴν μάθω ἀπὸ στήθους. Συνεπῶς τὸ ποίημα λαμβάνει χώραν, κατ' οὐσίαν, χωρὶς νὰ χρειάζεται κάποιος νὰ τὸ κάμει: ἀφήνεται νὰ γίνει, χωρὶς ἐνεργητικότητα, χωρὶς ἐργασία, μέ τὸ πιὸ νηφάλιο πάθος, ξένο πρὸς κάθε παραγωγή, προπάντων πρὸς τὴ δημιουργία. Τὸ ποίημα πέφτει σέ μένα, εὐλογία, ἐρχόμενη ἀπὸ τὸν ἄλλο.⁵⁷ Ρυθμὸς — ἀλλὰ δυσσυμμετρία. Δέν ὑπάρχει, πάντοτε, τίποτε ἄλλο ἀπὸ ποίημα, πρὶν ἀπὸ κάθε ποιητικὸ ἐνέργημα.⁵⁸ Ὅταν ἀντὶ γιὰ «ποίηση» εἶπαμε «ποιητικό», θὰ ἔπρεπε νὰ ἤμαστε ἀκριβέστεροι: «ποιηματικό». Κυρίως νὰ μὴν ἀφήσεις νὰ ἐπαναφέρουν τὸν σκαντζόχοιρο στὸ τσίρκο ἢ στὴν πίστα⁵⁹ τῆς ποιήσεως: νὰ μὴ γίνει (π ο ι ε ἶ ν) τίποτε, οὔτε «καθαρὴ ποίηση», οὔτε καθαρὴ ρητορικὴ, οὔτε reine Sprache,⁶⁰ οὔτε τὸ «ἐν-ἔργω-τιθέναί τῆς ἀλήθειας».⁶¹ Ἀπλῶς μιά μίανση, τούτη, καὶ αὐτὴ ἡ διασταύρωση, αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἀτύχημα. Αὐτὴ ἡ στροφή,⁶² ἢ ἀντιστροφή τούτης τῆς καταστροφῆς. Ἡ δωρεὰ τοῦ ποιήματος δέν πα-

ραθέτει τίποτε, δέν ἔχει τίτλο, δέν θεατρνίζει πλέον, ἐπέρχεται⁶³ χωρίς νά τήν ἀναμένεις, κόβοντας τήν ἀνάσα, κόβοντας τίς σχέσεις μέ τή συλλογιστική [discursive] ποίηση, καί προπάντων μέ τή λογοτεχνική. Μέσα στίς ἴδιες τίς στάχτες αὐτῆς τῆς γενεαλογίας. Ὁχι ὁ φοίνικας, ὄχι ὁ ἀετός, ἀλλά ὁ σκαντζόχοιρος, πολύ χαμηλός καί πολύ χαμηλόφωνα,⁶⁴ κοντά στό χῶμα. Οὔτε ὑψηλός [sublime] οὔτε ἀσώματος, ἴσως ἀγγελικός, καί γιά κάποιον χρονικό διάστημα.

Ἀπό ἐδῶ καί πέρα θά ὀνομάζεις ποίημα ἕνα συγκεκριμένο πάθος τοῦ ἰδιαίτερου στίγματος, τήν ὑπογραφή πού ἐπαναλαμβάνει τό διασκορπισμό της, κάθε φορά ἐπέκεινα τοῦ λόγου, ἀν-ανθρώπινη, μόλις⁶⁵ οἰκιακή, πού εἶναι ἀδύνατον νά τήν ἐπανιδιοποιηθεῖς μέσα στήν οἰκογένεια τοῦ ὑποκειμένου: ἕνα ζῶο πού ἔχει μετατραπεῖ⁶⁶ σέ σφαῖρα, κουβαρασμένο σάν σφαῖρα, πού ἔχει στραφεῖ πρὸς τόν ἄλλο καί πρὸς τόν ἑαυτό του, ἕνα πράγμα τελικά, σεμνό, διακριτικό, κοντά στό χῶμα, ἡ ταπεινότητα πού τήν παρονομάζεις — μεταβαίνοντας ἔτσι μέσω τοῦ ὀνόματος πέραν τοῦ ὀνόματος — καταχρηστικό⁶⁷ σκαντζόχοιρο, μέ ὅλα τά βέλη του πρὸς τά ἔξω, ὅταν αὐτός ὁ τυφλός χωρίς ἡλικία ἀκούει⁶⁸ ἀλλά δέν βλέπει τό θάνατο νά πλησιάζει.

Τό ποίημα μπορεῖ νά κουβαραστεῖ σάν σφαῖρα, ἀλλά τό κάνει ἀπλῶς γιά νά στρέψει τά αἰχμηρά του σημεῖα πρὸς τά ἔξω. Μπορεῖ βεβαίως νά ἀνανακλᾷ τή γλώσσα ἢ νά λέει τήν ποίηση, ἀλλά ποτέ δέν ἀναφέρεται στόν ἑαυτό του, ποτέ δέν κινεῖται ἀπό μόνο του, ὅπως αὐτά τά θανατηφόρα μηχανήματα. Τό συμβάν του διακόπτει πάντοτε ἢ παρεκτρέπει τήν ἀπόλυτη γνώση, τό ἐν αὐτοτελείᾳ εἶναι-παρ' ἑαυτῶ. Αὐτός ὁ «δαίμων τῆς καρδιάς» οὐδέποτε συλλέγεται,⁶⁹ μᾶλλον χάνει τό δρόμο του⁷⁰ (παραλήρημα ἢ μαγία): ἐκτίθεται στήν καλοτυχία,⁷¹ ἀλλά μᾶλλον θά ἀφηγόνταν νά διαμελιστεῖ ἀπό αὐτό πού ἔρχεται καταπάνω του.

Χωρίς ὑποκείμενο:⁷² ἴσως ὑπάρχει κάτι ἀπό ποίημα, καί αὐτό ἀφήνεται,⁷³ ἐγώ ὅμως ποτέ δέν τό γράφω. Ποίημα ἐγώ ποτέ δέν ὑπογράφω.⁷⁴ Ὁ ἄλλος ὑπογράφει.⁷⁵ Τό ἐγώ ὑπάρχει μόνο μέ τήν ἔλευση αὐτῆς τῆς ἐπιθυμίας: νά μάθεις ἀπό στήθους. Τεταμένο ἔτσι ὥστε νά συνοψιστεῖ στό ἴδιο τό ὑποστήριγμά του, συνεπῶς χωρίς ἐξωτερικό στήριγμα, χωρίς ὑπόσταση, χωρίς ὑποκείμενο, ἀπόλυτο τῆς γραφῆς καθ' ἑαυτήν,⁷⁶ τό «ἀπό στήθους» ἀφήνεται νά τό ἐκλέξουν πέρα ἀπό τό σῶμα, τό φύλο, τό στόμα καί τά μάτια: ἐξαλείφει τίς παρυφές, ξεφεύγει ἀπό τά χέρια, μόλις πού⁷⁷ τό ἀκούς, μᾶς μαθαίνει ὅμως τήν καρδιά. Συγγενική σχέση,⁷⁸ ἐχέγγυο τῆς ἐκλογῆς πού ἔχει δοθεῖ ἐμπιστευτικά σάν κληρονομιά: τό «ἀπό στήθους» μπορεῖ νά πιαστεῖ ἀπό ὅποιαδήποτε λέξη, ἀπό τό πράγμα, εἴτε αὐτό εἶναι ζωντανό εἴτε ὄχι, ἀπό τό ὄνομα τοῦ σκαντζόχοιρου γιά παράδειγμα, μεταξύ ζωῆς καί

θανάτου, στό νύχτωμα ή στό ξημέρωμα, απρόσεχτη αποκάλυψη, ιδία και κοινή, δημόσια και μυστική.

—“Όμως έχεις πάρει λάθος δρόμο, τό ποίημα γιά τό όποιο μιλάς ποτέ δέν ονομάστηκε κατ’ αυτόν τόν τρόπο, ούτε τόσο αυθαίρετα.

—Τό είπες ήδη. Είναι κάτι πού θά έπρεπε νά αποδειχτεί. Ουμήσου τό έρώτημα: «Τί είναι...;» (τί έστι, was ist..., istoria, έπιστήμη, φιλοσοφία). Τό «τί είναι...;» θρηνηί τήν έξαφάνιση του ποιήματος — μιά άλλη καταστροφή. Αναγγέλλοντας αυτό πού είναι έτσι όπως είναι, ένα έρώτημα χαιρετίζει τή γένεση τής πεζογραφίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. La réponse se voit dictée. Έδω ή γαλλική λέξη «dictée» είναι συνάμα μετοχή-κατηγορούμενο («υπαγορευμένη») και ουσιαστικό («υπαγόρευση»): γι’ αυτό και ή δεύτερη έκδοχή: «ή απάντηση βλέπει τόν έαυτό της σαν υπαγόρευση». Η διττή σημασία συνοδεύει έφεξής κάθε επανεμφάνιση αυτής τής λέξης.

2. Je suis une dictée. Ό ρηματικός τύπος «je suis» σημαίνει ταυτόχρονα «είμαι» και «ακολουθώ» (ρήματα être και suivre).

3. Apprends-mois par cœur. Βλ. σημ. 23.

4. Recopie. Έπίσης: «ακαθόγραφέ με».

5. Veille. Αναφορά στην Άποκάλυψη (3, 2) του Έωάννη: «Γίνου γρηγορών και στήρισον τά λοιπά ά έμελλον αποθανείν [...]». Βλ. J. Derrida. *D'un ton apocalyptique adopté naguère en philosophie*, Galilée, 1983, σελ. 71: «Αυτός ό λόγος —ή μάλλον αυτός ό τόνος πού τόν μεταφράζω σέ λόγο, τί στιγμή του τέλους ό τόνος τής έργήγορης [veille], πού είναι και τόνος τής νεκρώσιμης άγρυπνίας, του Wake— παραθέτει ή άπτηχεί, πάντοτε κατά κάποιον τρόπο, τήν Άποκάλυψη του Έωάννη [...]». Βλ. επίσης σημ. 7.

6. Garde-ποι. Έπίσης: «νά μέ κρατάς». Βλ. σημ. 43.

7. Αναφορά στον *Finnegans Wake* του Joyce. Γιά τή σχέση του «wake» μέ τή «γορτή πού πενθεύ» βλ. στό έργο του Derrida *Ulysse gramophone*, Galilée, 1987, σελ. 30: «Και έρχομαι γρήγορα στό *Glas*, πού είναι επίσης ένα είδος Wake, από τή μία άκρη έως τήν άλλη, ή μακρόσυρτη λιτανεία, σέ δύο στήλες, μιās χαρμόσυνης θεωρίας, μιά θεωρία του πένθους». Βλ. επίσης σημ. 5.

8. Elle se voit dictée, la réponse d'être poétique. Άλλη έκδοχή: «Η απάντηση βλέπει τόν έαυτό της υπαγορευμένο επειδή είναι ποιητική».

9. Roulé en boule auprès de soi. Άλλη έκδοχή: «σαν σφαίρα παρ' έαυτῶν».

10. Istrice, σκαντζόχοιρος στά ιταλικά. Έπενθυμίζω τήν αρχαιοελληνική ονομασία: ὕστριξ, -χος, ή ὕστριγξ, -γγος, από τό ὕς (γουρούνι) και τό θρίξ.

11. Μεταφράζω ως αίτηση τή γαλλική λέξη demande. Ό Derrida όταν ισχυρίζεται πώς όμιλεί ιταλικά, υπονοεί τήν ιταλική λέξη domanda, πού σημαίνει μεταξύ άλλων (αίτηση, παράκληση, ζήτηση) και τήν έρώτηση ή όποία βεβαίως υπαινίσσεται τή γενική έρώτηση-

αίτηση που του υπέβαλε το Ιταλικό περιοδικό *Poesia*. Είναι γεγονός πώς στη σημερινή χρήση της γαλλικής λέξης *demande* ή σημασία της «ερώτησης» απουσιάζει: αυτή δηλώνεται από τη λέξη *question*.

12. *Traversée hors de chez soi*. 'Επίσης: «διάβαση εκτός του παρ' εαυτῶ-εἶναι».

13. *Car tu entends parler d'une expérience*. "Αλλη έκδοχη: «ιδίωτι ακούω νά γίνεται λόγος γιά μιὰ ἐμπειρία».

14. *Expérience, autre mot pour voyage*. Βλ., π.χ., στό *Points de suspension. Entretiens, Galilée, 1992*, σελ. 373: «'Οσον ἀφορὰ κάποια φιλοσοφία που θά μπορούσε νά εἶναι "ἡ δική μου", ἤδη σᾶς ἔχω πει ὄχι. Προτιμῶ νά μιλῶ περί ἐμπειρίας, ἡ λέξη αὐτή σημαίνει ταυτόχρονα διάβαση, ταξίδι, δοκιμασία [...].»

15. *Aléatoire*. Τό «ἀστάθμητο».

16. *Ne reconduit [...] chez soi*. "Αλλη έκδοχη: «δέν ἐπανοδηγεῖ [...] οὔτε στό σπίτι».

17. *Par vocation elliptique*. 'Εδῶ ἡ λέξη *vocation* —ἐκτός ἀπό τή σημασία του «πεπρωμένου», τῶ «προορισμοῦ» («destination») — συνδηλώνει ἐπίσης τήν «κλήση», τήν «ἐπέκληση», τήν «πρόσκληση», ἀκόμη καί τήν «ολίση», «τάση», «ροπή».

18. *Verdichtung*. Α) «Συμπύκνωση», ψυχαναλυτικός ὅρος. Β) Στή γερμανική λέξη ἐνυπάρχει δυνάμει καί ἡ «ποίηση», «*Dichtung*».

19. *Retrait*. "Εμμεση ἀναφορά στόν χαίντεγγεριανό ὄρο *Entziehung* (βλ. σημ. 36).

20. *Échangeur*. Σημαίνει τήν ἀνισόπεδη διάβαση, τόν ἀνισόπεδο κόμβο, ἀλλά καί τόν «ἀνταλλάκτη», τόν συμβαλλόμενο σέ μιὰ ἀνταλλαγή.

21. Βλ. στή συζήτηση του Derrida μέ τόν Maurizio Ferraris (πού μετέφρασε πρῶτος — στά Ιταλικά — τό *Che cos'è la poesia?*), ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε μέ τόν τίτλο «*Istrice 2. Ick bin all hier*», στό *Points de suspension, ὁ.π.*, σελ. 325: «'Ο Pascal θά ἐρμήνευε τήν καρδιά μέσα στή σκέψη τῆς ἐπιστήμης, μέ ἀφετηρία τό σχέδιο τῆς θεμελίωσης τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου».

22. *Aut.*, σελ. 325: «Ξεκινώντας ἀπό τή σύντομη νύξη που ἔκανα στό *Che cos'è la poesia?*, θά πρέπει νά θυμηθοῦμε τή χαίντεγγεριανή κριτική ἀπέναντι στόν Pascal στό *Was heisst Denken?*»

23. 'Η ἔκφραση «*apprendre par coeum*» σημαίνει «ἀποστηθίζω». 'Η κατά λέξη μετάφραση θά ἦταν «μαθαίνω ἀπό καρδιάς», ἐνῶ ἡ κατά γράμμα —αὐτή που προτείνω— «μαθαίνω ἀπό στήθους». Στή συνέχεια ὁ Derrida θά παίξει γλωσσικά μέ τόν σημασιολογικό συσχετισμό-συνειρμό *καρδιάς καί μνήμης*, κάτι που εἶναι ἀδύνατον στό πλαίσιο τῆς ἀν-ἀντίστοιχης ἐλληλικῆς γλωσσουῆς ἰδιωματικῆς ἔκφρασης.

24. 'Ιταλική ἔκφραση, ἀντίστοιχη πρός τή γαλλική «*apprendre par coeum*» κατά λέξη μετάφραση: «μαθαίνω ἀπό μνήμης».

25. *Reconnaissance*. Βλ. J. Derrida, *Mémoires pour Paul de Man, Galilée, 1988*, σελ. 97: «Τί εἶναι ὅμως ἡ καρδιά; Στό *Was heisst Denken?* (1954) ὁ Heidegger στοχάζεται τή μυστηριώδη συναλληλία μέσω τῆς ὁποίας ἐναλλάσσονται τό ὑπό σκέψιν (*Gedachtes*) τῆς σκέψης, (*Gedanke*), ἡ μνήμη (*Gedächtnis*), ἡ πιστή ἀναγνώριση (*Dank*) καί ἡ καρδιά (*Herz*).» Προτίμησα νά χαρακτηρίσω «εὐχαριστήρια» τήν ἀναγνώριση —ὡς *Dank*— λόγω τῶν συμφραζομένων, ἰδιαίτερα λόγω τῆς συνδήλωσης τῆς «εὐχαριστίας», τῆς «εὐγνωμοσύνης» καί δὴ τῆς χάριτος.

26. *Don du poème*. «Δωρεά τοῦ ποιήματος»: ἀναφορά στόν τίτλο τοῦ ποιήματος τοῦ Mallarmé. Βλ. Stéphane Mallarmé, *Oeuvres complètes, Gallimard, Coll. de la Pleiade, 1945*, σελ. 40.

27. S'institue en cet ordre même. "Άλλη έκδοχή: «ἐγκαθίσταται μέσα σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τάξη». Ἡ λέξη *ordre* σημαίνει —μεταξύ πολλῶν ἄλλων— ἀφ' ἑνὸς τὴν «τάξη», τὴν «κατηγορία», ἀφ' ἑτέρου τὴ «διαταγή», τὴν «ἐντολή».

28. Ou te donnant lieu. Ἰδιαίτερα δυσμετάφραστη σύνταξη. Μιά ἄλλη δυνατὴ έκδοχή: «ἡ γίνεται ἀφορμὴ νά λάβεις χώραν».

29. Trait. Ἀναφορά στὴ χαϊντεγκεριανὴ ἐρμηνεία τῆς πολυσύμμαντης λέξης *Zug*. Ὁ Derrida τὴν μεθερμηνεῖ ὡς ἐξῆς: «Δύο οἰκογένειες, θά μπορούσαμε νά ποῦμε, λέξων, ὀνομάτων, ρημάτων, καὶ συγκατηγορημάτων ἔρχονται νά συμμαχήσουν [...], νά διασταυρωθοῦν σέ αὐτὸ τὸ συμβόλαιο [contrat] τοῦ *trait* μέσα στὴ γερμανικὴ γλῶσσα. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ «οἰκογένεια» τοῦ *Ziehen* [σύρω, τραβῶ, ἔλκω], (*Zug*, *Bezug*, *Gezüge*, *durchziehen*, *entziehen*), ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ «οἰκογένεια» τοῦ *Reissen* [ἀποσπῶ, σχίζω, ἰχνογραφῶ], (*Riss*, *Aufriss*, *Umriss*, *Grundriss*, κ.λπ.), στὸ «*Le retrait de la métaphore*», *Psyché*, Galilée, 1987, σελ. 86.

30. Port. Μεταξύ ἄλλων σημαίνει: α) τὸ «φέρειν» (π.χ. ὄπλο, παράσημο)· β) τὸ «παράστημα», τὴ «στάση» καὶ γ) τὸ «λιμάνι», τὸ «ἀραξοβόλι». Ἡ λέξη «φέρεσιμον» νά ἐνοηθεῖ ὡς «τρόπος τοῦ φέρειν» ἀλλὰ καὶ τοῦ «φέρεσθαι».

31. Lettre. «Γράμμα» ἀλλὰ καὶ «ἐπιστολή» (βλ. σημ. 41). Ἀναφορά στὴν Ἀποκάλυψη (10, 9) τοῦ Ἰωάννη: «Καὶ ἀπῆλθα πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ δοῦναί μοι τὸ βιβλιαρίδιον. Καὶ λέγει μοι: λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό.»

32. *L'écriture en soi*. Ἐπίσης: «ἡ γραφὴ ἐν ἑαυτῇ».

33. Ἀ même le trait. Γιὰ τὴ σχέση τοῦ *trait* μὲ τὸ *Zug*, βλ. σημ. 29. Ὑπεθυμίζω ὅτι ἡ ἐξαιρετικὰ πολυσύμμαντη γαλλικὴ λέξη οὐσιαστικὰ εἶναι μετοχὴ-οὐσιαστικὸ τοῦ ρήματος *traire* (ἀρχικὴ σημασία «ἔλκω», «σύρω»). Ἐτυμολογικὰ συγγενὴς μὲ τὸ λατινικὸ *tractus* (ἔλκυση, συρμός, ὄγκη), μετοχὴ-οὐσιαστικὸ τοῦ ρήματος *trahere* (ἔλκω, σύρω). Ἐδῶ τὴν μεταφράζω ὡς «τράβηγμα», γιὰ νά τὴν συσχετίσω μὲ τὸ «ἀποτράβηγμα» («ἀπόσυρση», «ἀφέλωση»), μὲ τὸ *retrait* πού παρατίθεται παρακάτω (βλ. σημ. 36).

34. Mortel. Ἀλλά καὶ «θανάσιμος».

35. Adresse. Σημαίνει, μεταξύ ἄλλων, τὴ «διεύθυνση», τὴν «προσφώνηση», τὴ «δεξιότη-
τα».

36. *Retrait*. Μὲ αὐτὴν τὴ λέξη ὁ Γάλλος φιλόσοφος μεταφράζει, σχολιάζει καὶ μεθερμηνεῖ τὸν ἀντίστοιχο γερμανικὸ χαϊντεγκεριανὸ ὄρο *Entziehung*. Βλ. στὸ κείμενο τοῦ Derrida «*Le retrait de la métaphore*», *Psyché*, ὅ.π.: Α) «[...] ἡ σχέση τῆς (ὄντο-θεολογικῆς) μεταφυσικῆς πρὸς τὴ σκέψη τοῦ εἶναι, αὐτὴ ἡ σχέση [*Bezug*] πού στίζει τὴν ἀφέλωση [*retrait*] (*Entziehung*) τοῦ εἶναι, δὲν μπορεῖ πλέον νά ὀνομάζεται —στὴν κυριαλεξία— μεταφορικὴ [...]» (σελ. 80). Β) «Ἡ λέξη —ἔως ἔνα βαθμὸ «γαλλικὴ»— *retrait* δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ καταχρηστικὴ [...] γιὰ νά μεταφράσει τὴν *Entziehung*, τὸ *Sich Entziehen* τοῦ εἶναι, στὸ βαθμὸ πού αὐτὸ ἀναστρέφοντας τὸν ἑαυτό του, ἀποκρύπτοντας, ἀποφεύγοντας, καλύπτοντας, κ.λπ. ἀποσύρεται [*se retire*] στὴν κρύπτη του» (σελ. 81).

37. *Littéralité du vocable*. Θά μπορούσα νά ἀποδώσω τὴν ἔννοια τῆς *littéralité* ὡς «κυριαλεξία». Ἔτσι ὅμως ἀφ' ἑνὸς χάνεται ἡ ἀναφορά στὸ «γράμμα» —μάλιστα ἐνισχύεται ἡ ἔννοια τῆς «κυριότητας», τοῦ «ιδίου»,—, ἀφ' ἑτέρου ἀναφεῖται ἡ σημαντικὴ διάκριση μεταξύ τοῦ «κατὰ γράμμα» καὶ τοῦ «κατὰ λέξη».

38. *Roulé en boule auprès de soi*. Ἐπίσης (βλ. σημ. 9): «παρ' ἑαυτῶν».

39. *Retraite*: Μεταξύ ἄλλων καὶ «ὀπισθοχώρηση», «ὀποχώρηση».

40. *Le non-absolu absolu*. Δεύτερη έκδοχή: «τὸ μὴ ἀπόλυτο ἀπόλυτον».

41. Βλ. σημ. 31.

42. *Détresse*. Σημαίνει τήν «ἀπόγνωση», τή «δυσχερή θέση». Ἐδῶ ἐπικρατεῖ μιά ἀλληλουχία παρηχητικῶν σημαϊνόντων, πού σχετίζονται μέ τήν ἀκουστική εἰκόνα τοῦ ἰταλικοῦ σκαντζόχοιρου: *istricce, détresse, stress, stricto sensu*. (Νά μή λησμονοῦμε καί τόν ἀρχαιοελληνικό ὕστριγγα, τόν ὁποῖο ὁ Derrida φαίνεται νά ἀγνοεῖ. Ἡ παράλειψη αὐτή, ὡς πρός τό σημαῖνον τοῦ ὕστριγγος, φρονῶ πῶς εἶναι ἀρκετά σημαίνουσα γιά τή ντερριντιανή κριτική τῆς χαϊντεγκεριανῆς θεώρησης τῆς ποίησης). «Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀλληλουχία τῶν σημαϊνομένων, αὐτά στρέφονται γύρω ἀπό τή σημασία τῆς «στενότητας», τοῦ «σφίγγω». Ἡ *détresse* ἀνάγεται ἐτυμολογικά στή δημόδη λατινική λέξη *districtia* («στενότητα») καί ἀρχικά σημαίνει τή «στενή διάβαση». Ἐτυμολογικά οἱ λέξεις ἀνάγονται στό λατινικό ρῆμα *stringere* (σφίγγω).

Μεταφράζω τήν *détresse* ὡς «χρεία», γιατί θέλω νά παραπέμψω στή χαϊντεγκεριανή ἔρμηνεία τῆς γερμανοῦς λέξης *Not*: «ἀνάγκη», «χρεία», «δυσχέρεια». (Βλ. M. Heidegger, *Τί εἶναι ἡ φιλοσοφία*, Ἄγρα, 1986, σσ. 43-44).

43. Βλ. σημείωση 6.

44. *Sauve toi*. Ἐπίσης: «φύγε!», «ἐξαφανίσου!».

45. *Qui apprend le cœur*. Μέ τήν ἀμετάβατη καί μεταβατική σημασία τοῦ ρήματος: α) «πού ἀφομοιώνει τή σημασία τῆς καρδιάς» καί β) «διδάσκει τήν καρδιά».

46. *À apprendre par cœur*. Ἐμπρόθετη χρήση τοῦ ἀπαρεμφάτου, ἡ ὁποία ἐκφράζει προσταγή.

47. *Se confier*. Σημαίνει ἀπ' ἑνός «ἐκμυστηρεύομαι», «ἀνοίγω τήν καρδιά μου», ἀπ' ἑτέρου «ἐπαξιόμα», «βασίζομαι». Τό ρῆμα *ἐμπιστεύομαι* ἐκφράζει καί τίς δύο σημασίες.

48. *Automobile*: α) τό ὄχημα καί β) τό ἀριστοτελικό αὐτοκίνητον.

49. *Et vient sur toi*. Ἐμμεση ἀναφορά στή ρήση «ἤξω ἐπὶ σέ» τῆς *Ἀποκάλυψης* (3, 2 - 3, 4) τοῦ Ἰωάννη: «Γίνου γρηγορῶν [...]. Ἐάν οὖν μὴ γρηγορήσης, ἤξω ὡς κλέπτης, καί οὐ μὴ γνῶς ποίαν ὥραν ἤξω ἐπὶ σέ». Ἐπίσης βλ. τό κείμενο τοῦ Derrida *D'un ton apocalyptique adopté naguère en philosophie*, ὁ.π., σελ. 73: «Ὁ Ἰησοῦς λέει: «Γίνου γρηγορῶν... θά ἔλθω ἐπὶ σέ» ["*Veille... Je viendrai sur toi*"]».

50. *Auswendig*. Ἐτυμολογικά δηλώνει «αὐτό(ν) πού ἔρχεται ἀπό ἔξω». «*Lernen auswendig*» σημαίνει «μαθαίνω ἀπέξω», «ἀπό στήθους», «ἀποστηθίζω».

51. *Tous bas*. Σέ σχέση μέ τήν ἔκφραση «*parler bas*», «*parler tout bas*» («μιλῶ χαμηλόφωνα», «μιλῶ πολύ χαμηλόφωνα»). Ὑπάρχει βεβαίως καί ἡ ἄλλη ἐκδοχή: «ἐντελῶς χαμηλός».

52. *Chiffre*: Μεταφράζω «κωδικός» (ψηφίο), γιά νά ἀποφύγω τή σύγχυση μέ τόν «ἀριθμό», τόν γαλλικό *nombre*. (Βλ. στό κείμενο τοῦ Derrida «*Mes chances*», *Confrontation*, 19, printemps 1988, σελ. 31: «Μεταξύ τοῦ νοήματος τοῦ ἀριθμοῦ 7 [*nombre 7*] καί τῶν ψηφίων 7 [*chiffres 7*] (ἀραβικό ἢ ρωμαϊκό ψηφίο, οἱ λέξεις ἐπτά, seven, sieben) δέν ὑπάρχει οὐδεμία φυσική καί ἀναγκαία συμφυρῆς σύνδεση.» Σημαίνει ἐπίσης: «μονογραφή», «μονόγραμμα».

53. *Le poème (l'apprendre par cœur)*. Ἄλλη ἐκδοχή: «τό ποίημα (νά τό μάθεις ἀπό στήθους)».

54. *Ellipse*. Ἡ ἔλλειψις ὡς σχῆμα λόγου.

55. *Élection*. Ἄλλά καί «θεία εὐνοια, προτίμηση, ἐπιλογή», «προορισμός».

56. *Bêtise*. Ἀπό τή λέξη *bête* (ζῶο).

57. *Le poème échoit, bénédiction, venue de l'autre*. Ἡ λέξη «*venue*» εἶναι μετοχή καί οὐσιαστικό. Ἐξ οὗ καί ἡ ἄλλη ἐκδοχή: «Τό ποίημα πέφτει σέ μένα, εὐλογία, ἔλευση τοῦ ἄλλου.»

58. Poïèse.

59. Manège. Σημαίνει επίσης τή «γύμναση», τό «γυμναστήριο τῶν ἀλόγων», τά «ἀλογάκια στό λούνα πάρκι», τό «κόλπο», τήν «πονηριά», τή «ἀδολοπλοκία».

60. Reine Sprache: «καθαρή γλώσσα». Ἀναφορά στή φιλοσοφία τῆς γλώσσας τοῦ Walter Benjamin, καί εἰδικότερα στό περίφημο κείμενό του *Die Aufgabe des Übersetzers* (Τό μέλημα τοῦ μεταφραστῆ). Βλ. επίσης τό κείμενο τοῦ Derrida, «Des Tours de Babel», *Psyché*, ὁ.π., σσ. 203-235.

61. Ἀναφορά στόν χαϊντεγκεριανό ὀρισμό τῆς τέχνης: «Die Kunst ist das Ins-Werk-Setzen der Wahrheit». «Ἡ τέχνη εἶναι τό ἐν-ἔργω-τιθέναι τῆς ἀλήθειας» (*Holzwege* Gesamtausgabe, τόμ. 5, Suhrkamp, 1977, σελ. 65). Ὁ Γ. Τζαβάρας μεταφράζει ὡς ἐξῆς: «Ἡ τέχνη εἶναι ἡ ἐν-ἔργω-καθίδρυση τῆς ἀλήθειας» (Μάρτιν Χαϊντεγκερ, *Ἡ προέλευση τοῦ ἔργου τέχνης*, Δωδώνη, 1986, σελ. 130).

62. Tour. Ἐπίσης: «γύρος», «περιστροφή», «τέχνασμα».

63. Il survient. Ἐπίσης: «ἐπισημβαίνει».

64. Le hérisson, très bas, tout bas. Βλ. σημ. 51.

65. À peine. Ἐπίσης «μετά κόπου». Βλ. *Mémoires pour Paul de Man*, ὁ.π., σσ. 25-26, ὅπου ὁ Γάλλος φιλόσοφος σχολιάζει ἐκτενῶς τό δυσμετάφραστο αὐτῆς τῆς γαλλισῆς ἔκφρασης: «À peine: μιὰ σσηνή κρύβεται σέ αὐτό τό γαλλικό ἴδιωμα, à peine, πού ἤδη προκαλεῖ τή μετάφραση. [...] Ἀλλά, ἤδη πῶς νά μεταφράσει κανεῖς τό à peine; Ἀν μετέφραζε τό à peine μέ τό ἰσοδύναμο *presque*, ἤ μᾶλλον μέ τό *presque pas* (*scarcely, hardly, almost not*), θά ἔχανε [...] τό ὄνομα *peine* [κόπος] [...]».

66. Converti. Ἐπίσης: «ἔχει μεταστραφεῖ». Converti σημαίνει «προσήλυτος», ἀπό τό ρῆμα *convertir* πού ἀνάγεται στό λατινικό *convertere*, τό ὁποῖο σημαίνει καί «μεταστρέφω».

67. Hérisson catachrétique. Τό ἐπίθετο ἀναφέρεται στή ρητορική *κατὰ χρεῖσιν*.

68. Entend. Ἐπίσης: «διαισθάνεται».

69. Se rassemble. Μεταφραστική ἀναφορά στή χαϊντεγκεριανή ἔννοια τῆς «συλλογῆς», τῆς *Versammlung*. Θά μπορούσε κανεῖς νά πεῖ ὅτι ἡ κριτική πού ἀσκει ὁ Derrida στή χαϊντεγκεριανή ἀντίληψη γιά τήν *ποίηση* (*Dichtung*) καί γιά τή σχέση της πρός τή *σκέψη* (*Denken*) ἐστιάζεται οὐσιαστικά στήν ἔννοια τοῦ «συλλέγεσθαι» καί τῆς «συλλογῆς».

70. Il s'égare. Ἐπίσης: «βγαίνει ἀπό τό θέμα», «απαρρολογίζεται».

71. Chance. Ἐπίσης: «τύχη», «συντυχία». Βλ. τό κείμενο τοῦ Derrida «Mes Chances», ὁ.π., σελ. 23: «Συνεπῶς αὐτή ἡ μοναδική ἐμπειρία μᾶς φέρνει σέ σχέση μέ αὐτό πού —θά ἔλεγε κανεῖς στά γαλλικά— μᾶς πέφτει “καλά” ἢ “κακά”, καί ἐπομένως συνιστᾷ τύχη [chance]. Σύμφωνα μέ τά συμφοροζόμενα καί στίς περισσότερες περιστάσεις αὐτή ἡ τύχη εἶναι τύχη εὐτυχῆς. Ἐκφραση πλεονασμοῦ: ἔχω τύχη, *to be lucky*, σημαίνει εἶμαι καλότυχος. Σέ ἄλλες περιστάσεις, στίς κακές, ἡ τύχη εἶναι *κακοτυχία*.»

72. Sans sujet. Ἐπίσης: «χωρίς ὑπόθεση», «χωρίς ἀντικείμενο».

73. Il y a peut-être du poème et qui *se laisse*. Ἄλλη ἐκδοχή: «Ἴσως ὑπάρχει κάτι ἀπό ποίημα, καί αὐτό *παραχωρεῖται*».

74. Un poème je ne le signe jamais. Ἄλλη ἐκδοχή: «Ποίημα τό ἐγώ ποτέ δέν ὑπογράφει».

75. L'autre signe. Ἄλλη ἐκδοχή: «Τό ἄλλο σημεῖο».

76. Absolu de l'écriture en soi. Ἐπίσης (βλ. σημείωση 32): «ἀπόλυτο τῆς γραφῆς ἐν ἑαυτῇ».

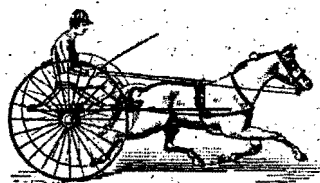
77. Tu l'entends à peine. Ἐπίσης (βλ. σημ. 65): «μετά κόπου τό ἀκοῦς».

78. Filiation. Ἐπίσης: «ἀλληλουχία».

Π Ο Ι Η Σ Η

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΤΕΥΧΟΣ 6 — ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ-ΧΕΙΜΩΝΑΣ 1995

JAMES MERRILL: *Θεῖες Κωμωδίες κι ἄλλα ποιήματα*

(Εἰσαγωγή-Μτφ.: Χάρης Βλαβιανός)

ADONIS: *Ἡ κοινὴ ἀπεραντοσύνη * Στοχασμοί*

(Μτφ. ἀπὸ τὰ ἀραβικά: Μάρκελλος Πιράρ)

JACQUES DERRIDA: *Che cos'è la poesia?*

(Μτφ. Βαγγέλης Μπιτσώρης)

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΜΠΙΤΣΩΡΗΣ: *Μετάφραση καὶ ἐμπειρία τῆς γλώσσας**

Μεταφραστικὸ ὑστερόγραφο στὸ Che cos'è la poesia?

ANNE SEXTON: *Ἐρωτικά κι ἄλλα ποιήματα*

(Εἰσαγωγή-Μτφ.: Κατερίνα Σχινᾶ)

J. HILLIS MILLER: *Ἡ ἠθικὴ τῆς ἀνάγνωσης*

(Μτφ.: Βαγγέλης Χατζηβασιλείου)

ROBERTO JUARROZ: *Κατακάρυψη ποίηση*

(Μτφ.: Ἀργύρης Χιόνης)

ALAN ANSEN: *Ἡ Ἑλλάδα τοῦ W.H. Auden*

(Μτφ.: Κατερίνα Σχινᾶ)

VALERIO MAGRELLI: *Ποιήματα*

(Μτφ.: Μαρία Κασωτάκη)

Ι. Α. ΠΑΠΙΓΚΗΣ: *Ἡ ὑπόσταση τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΕΣΚΟΣ * ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ * ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΕΦΤΑΓΩΝΙΤΗΣ * ΕΥΓΕΝΙΟΣ
ΑΡΑΝΙΤΗΣ * ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ * ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΡΟΠΟΥΛΗΣ * ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΛΑΝΑΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΑΤΣΟΣ * ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΣΥΡΟΣ * ΔΙΓΕΛΙΚΗ ΣΙΔΗΡΑ * ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΤΟΚΟΣ